

BÝVALÁ KOLEJ PIARISTŮ VE SLANÉM

Památky Slaného a Slánska (8)

Památky Slaného a Slánska (8)

Kolej piaristů ve Slaném založil v roce 1658 Bernard Ignác z Martinic a v závěru téhož roku přišli z Mikulova do města také první řeholníci, do nové koleje se nastěhovali v roce 1666. Při bližším pohledu na barokní kulturu ve Slaném seznáme, že to byli právě piaristé, kteří se nejvíce zapsali do povědomí města a celého regionu. Kolej se tak stala až do roku 1777, kdy byly tzv. latinské školy zrušeny, vzdělávacím a duchovním centrem širokého okolí. Znovu začali piaristé vyučovat ve Slaném v letech 1808–1832, ale to byla již jen labutí píseň slavné doby minulé. Školské reformy a nařízení v 19. století zapříčinily postupný odchod piaristů ze školství; slánské gymnázium, otevřené v roce 1858, se dostává posléze pod správu města a později státu. Poslední piarista opouští Slaný v roce 1888, uzavírá se tak symbolicky jedna z významných kapitol dějin města.

JOSEF KALASANSKÝ, PIARISTÉ A SLANÝ

Zdejší kolej byla sice založena v roce 1658, nicméně první kontakty Martiniců se zakladatelem řádu Josefem Kalasanským se datují již k roku 1641. Řád řeholních kleriků se věnoval, tak jako početnější a známější jezuité, školní výchově. Španěl Josef Kalasanský (* 1556, † 1648; svatořečen 1767) vystudoval v katalánské Léridě filozofii a právo, teologii ve Valencii a v roce 1592 odjel do Říma. Roku 1597 mu zde byla svěřena péče o školu ve farnosti u sv. Doroty v římské čtvrti Trastevere, a tak vznikla první bezplatná škola v Evropě, která nakonec stála u zrodu budou-

Sv. Josef Kalasanský a Bernard Ignác z Martinic – obrazy ze slánského muzea.

Bývalá kolej piaristů ve Slaném

cích zbožných škol, jejichž cílem bylo pozvednout vzdělanost a křesťanskou výchovu mládeže z nejnižších společenských vrstev. S podporou vatikánské kurie pak zřídil v Římě další školy, ve kterých vládl vždy pořádek, kázeň a čistota a v metodice vyučování i zbožnost. Tato charakteristika se objevila i v názvu škol, kterým se říkalo *zbožné školy* (italsky *Scuole pie*), i v označení kongregace: Řád chudých řeholních kleriků Matky Boží zbožných škol (latinsky – *Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum*).

Veduta slánské koleje (1683), rovněž na titulní straně – Archivio storico della Curia Generalizia delle Scuole Pie di Roma.

Vztahy mezi římskou kurií a Josefem Kalasanským se narušily tím, že zakladatel vyslyšel, zdrcen bídou, kterou viděl kolem sebe, některé ideály Tomáše Campanelly – autora utopistického modelu „Slunečního státu“ – a zejména podporoval Galileia a jeho heliocentrické učení. Tyto skutečnosti a následné vážné problémy uvnitř řádu způsobily hlubokou krizi, kterou musel řešit svatý stolec; ten piaristy v roce 1646 „degradoval“ na pouhou kongregaci. Kauza došla dokonce tak daleko, že hrozilo nebezpečí zrušení řádu. Staříčský Josef Kalasanský umírá v ústraní, aniž by se dožil obratu k lepšímu.

Před touto krizí však řád projevil velkou dynamiku a získal si řadu příznivců. Podstatná byla i podpora moravského Františka kardinála Dietrichštejna, který zakládá první zaalpský dům pia-

Podoba slánské koleje piaristů na mapě řádové provincie (1780).
Kresba – P. Urban Mayvald a S. Valeriano (Regionální muzeum v Mikulově).

ristů v Mikulově (1631) a hned nato následuje kolej ve Strážnici (1633) a v Lipníku (1634); vzniká tak nová piaristická provincie Germania.

Zmíněná krize a nepřízeň jezuitů však rozvoj řádu notně zbrzdily. V roce 1643 sice vybudovali ještě kolej v Litomyšli, ale teprve po roce 1656, kdy papež Alexandr VII. povolil přijímat nové členy a omezil zasahování místních ordinářů do záležitostí již založených kolejí, mohly přijít další fundace. Vstup do Prahy, kde se logicky piaristé usilovali usadit, jim zatím zůstal uzavřen, a tak vybrali od Prahy nedaleko vzdálené město Slaný, kde vyrostla v pořadí sedmá kolej piaristů v provincii Germania.

KOLEJ V BAROKU

O původním vzhledu koleje vypovídají plány uložené dodnes v řádovém archivu v Římě, které výmluvně ilustrují proměny původního záměru až po realizaci. Nejstarší návrh pochází z doby položení základního kamene v roce 1659, tehdy zakladatelé Bernard Ignác z Martinic a jeho bratr Leopold Benno z Martinic nepočítali s tím, že kolej bude mít vlastní kapli; piaristům měl sloužit děkanský kostel sv. Gotharda. Tuto ideu však logicky vedení řádu v Římě, které posuzovalo jednotlivé návrhy nových kolejí, smetlo ze stolu, neboť by to oslabovalo nezbytnou autonomii komunity. Druhý náčrt z roku 1660 se zakreslenou kolejní kaplí se blíží konečnému řešení. Zajímavé je, že se tehdy

uvažovalo o úpravě místnosti v patře pro divadlo. Ostatně i žáci slánských piaristů byli známi provozováním různých deklamací a akademií, jak nám o tom podává zprávy kronika koleje. Realizovaný třetí plán postrádá sice zmíněný divadelní prostor, ale je zde patrný kvalitativní posun, kdy neznámý architekt vtiskl budově sice jednoduchý, ale působivý barokní výraz. V římském archivu jsou i dva kolorované pohledy na kolej, které vypoovídají o její původní podobě; můžeme si tak učinit představu o úpravě průčelí a o prvotní barokní barevnosti, která nebyla monochromní. Oceníme zejména invenci architekta při řešení zahradního rizalitu završeného trojúhelným štítem (v přízemí obsahoval refektář a v patře kapli), který však bohužel zanikl při adaptaci budovy pro potřeby gymnázia. V letech 1721–1726 přistavěli piaristé chybějící severní křídlo. Vzhled koleje po této dostavbě zachycuje mapa provincie z roku 1780 (sbírka Regionálního muzea v Mikulově).

FRANTIŠEK ŠTECH

A PŘESTAVBA KOLEJE (1877/1878)

Barokní vzhled koleje zásadně pozměnila přestavba v letech 1877–1878 pro potřeby slánského gymnázia. O rozšíření se sice uvažovalo již v roce 1874, a to o přístavbu, která měla směřovat do zahrady. V roce 1877 však vznikl další a rozhodně kvalitnější projekt s novou úpravou hlavního průčelí od slánského stavitele Františka Štecha. Podle jeho návrhu také budovu přestavěli, dodnes tento fakt připomíná i dobový nápis na fasádě. Tehdy zaniklo první patro, ve kterém byly strženy klenby, a zejména byla změněna dispozice nad přízemím jižního křídla (kdysi trojtraktové s chodbou ve středu). Při úpravách „sloučili“ cely řeholníků v patře v učebny a chodba k nim od té doby nově přiléhá ke dvoru. Zcela zásadní však bylo, že směrem do náměstí byla budova zvýšena o jedno patro; vížku nad kaplí vztyčili později, v roce 1887.

ÚPRAVA ATRIA (2014)

Kolem roku 1975 byl upraven dvůr koleje, a to v duchu řešení slánského náměstí (asfalt dělený do čtvercových polí pásy dlažby). Tento stav se časem ukázal jako neadekvátní k architektonickému prostředí památky, a tak kolem roku 2010 vypracovali Ing. arch. Richard Cibik a Ing. arch. Lukáš Kozák (atelier FACIS architekti) návrh na úpravu nádvoří, která měla obnovit křížovou dispozici atria a opět otevřít alespoň částečně arkády tak, jak tomu bylo v původním barokním plánu. Projekt realizovala

Bývalá kolej piaristů ve Slaném

Bývalá piaristická kolej ve Slaném – později gymnázium a dnes budova muzea a knihovny – historické foto (po roce 1900) ze sbírek slánského muzea.

firma Raeder & Falge s. r. o., Lovosice v měsících květen–červenec 2014 a investorem bylo město Slaný, které získalo dotaci z Regionálního operačního programu regionu soudržnosti Střední Čechy (projekt č. Z.1.15/3.2.00/49.01031 – „Modernizace výstavních prostor a technického zázemí Vlastivědného muzea ve Slaném“).

Nádvoří kolejie v roce 1987 a v červenci 2014.

Památky Slaného a Slánska (8) • Bývalá kolej piaristů ve Slaném
vydal odbor kultury MěÚ Slaný, Velvarská 136, 274 01 Slaný
text Vladimír Přibyl • grafická úprava Ivo Horňák
pokud neuvedeno jinak, snímky z fototéky odboru kultury MěÚ Slaný
tisk KOČKA Slaný AD 2014 • www.pamatky.slany.cz

